

VANJA PETROVIČ

Recepcija stališč Maksima Gorkega in poetika socialističnega realizma v slovenski kritiki mladinske književnosti (1947–1948)

Prispevek obravnava prvine socialističnega realizma in proces sovjetizacije v slovenski literarni kritiki neposredno po drugi svetovni vojni, s poudarkom na recepciji stališč Maksima Gorkega o mladinski književnosti v člankih Josipa Ribičiča in Boga Preglja. Kot bo pokazal prispevek, sta omenjena avtorja prevzela številne sovjetske retorične vzorce in kritiške poglede ter jih prilagodila slovenskemu literarnemu sistemu.

The article examines elements of socialist realism and the process of Sovietization in the Slovenian literary criticism following World War II, with a focus on the reception of Maxim Gorky's views on youth literature in the articles of Josip Ribičič and Bogo Pregelj. As the article demonstrates, these authors adopted numerous Soviet rhetorical patterns and critical perspectives, adapting them to the Slovenian literary system.

Ključne besede: socialistični realizem, slovenska mladinska književnost, sovjetska mladinska književnost, literarna kritika, recepcija

Keywords: *socialist realism, Slovenian children's literature, Soviet children's literature, literary criticism, reception*

Mladinska književnost¹ in socialistični realizem – sovjetski kontekst

Glede na to, da je otroštvo razumljeno kot formativno obdobje, v katerem mlad človek usvoji osnovna znanja tako o svetu kot tudi o svojem položaju v svetu, so mladinski pisatelji pogosto prevzemali nalogo oblikovanja stališč mladega bralstva v zaželeni okviri – to je pomenilo bodisi vzdrževanje obstoječih vrednot bodisi

¹ V prispevku uporabljam termin mladinska književnost/literatura kot nadpomenko, ki zajema otroško književnost in mladinsko književnost v ožjem pomenu oziroma najstniško književnost (glej Saksida, 1994, str. 45).

izražanje odpora proti tistim, ki jih je avtor dojemal kot nezaželene (Stephens, 1992, str. 3–8). Voditelji nove komunistične oblasti v Sovjetski zvezi so se zavedali pomena in moči mladinske literature pri vzgoji mladine. Zato so sprejeli odločne ukrepe, da bi ta segment družbene prakse spravili pod nadzor državne oblasti.

Kot izpostavljata Ilja Kukuljin in Marija Majofis (2003), je bil položaj mladinske literature pod sovjetsko oblastjo ambivalenten. Po eni strani je bila mladinska književnost del splošnega propagandnega sistema – otroke so nagovarjali s posebnimi slikami, slogani in literarnimi besedili, ki so bila ideološko prilagojena in so izhajala v ogromnih nakladah. Marina Balina (2008, str. 12) poudarja, da je bilo leto 1932 ključno, saj je vlada s ciljem krepitve izdaje knjig za otroke visoke »ideološke kakovosti« sponzorirala novo kritiško revijo *Detskaja literatura* in imenovala številne kritike, ki so razvijali teoretske, kritične in metodološke pristope k mladinski literaturi. Poleg tega je leta 1933 ustanovila istoimensko založbo in nad njo vzpostavila popoln nadzor. Po drugi strani pa je bila mladinska književnost, kot izpostavljata Kukuljin in Majofis (2003), eno izmed najbolj svobodnih literarnih področij v ZSSR, saj je ponujala največ možnosti za (bolj ali manj) svobodno ustvarjanje. S tem se strinja tudi Marijeta Čudakova. Avtorica ugotavlja, da se je del avtorjev za odrasle zaradi nenehnega družbenega pritiska preusmeril prav v mladinsko literaturo, saj sta redukcija tematike in poenostavitev jezika – ki ju poetika socialističnega realizma zahteva kot predpogoja – žanrsko motivirani prav v mladinski književnosti (Čudakova, 1990, str. 248). V tej luči so pomembne tudi ugotovitve Omrija Ronena (2000, str. 970), ki sklepa, da so programske usmeritve k ideološko-pedagoškim funkcijam literature bistveno manj vplivale na kakovost del za otroke kot na literaturo za odrasle. Po Ronenovem mnenju je razlog v tem, da so vzgojni elementi naravno prisotni v mladinski literaturi ter se slogovno, motivno-tematsko in idejno organsko vključujejo v strukturo mladinskih umetniških del.

Proces sovjetizacije in poetika socialističnega realizma v jugoslovanskem in slovenskem literarnem sistemu po drugi svetovni vojni

Institucionalizacija umetnosti je imela ključno vlogo pri močni sovjetizaciji literarnega polja v povojni Jugoslaviji. V tem smislu Ivana Peruško (2018, str. 165–181) razlaga štiri ključne in medsebojno prepletajoče se vidike institucionalne sovjetizacije: ustanovitev in delovanje Agitpropa, glorifikacijo Sovjetske zveze kot institucionalne prakse, razvoj cenzure ter forsiranje sovjetskih avtorjev v literarni produkciji.² Agitprop je, kot navaja avtorica, določal prepoved knjig, ki niso bile ocenjene kot javni interes, pri tem pa je presojal tako politično angažiranost avtorjev kot izbrane žanre (npr. stripovska dela, romantični romani ali kriminalke niso bili zaželeni). Kljub temu, da je bila jugoslovanska cenzura precej manj stroga v primerjavi z obsežno sovjetsko cenzuro, Peruško poudarja, da je staliniistični model cenzure vseeno močno vplival na kulturno politiko druge Jugoslavije.

Kar se tiče prevlade sovjetskega kulturnega modela v jugoslovanskem založništvu, je treba omeniti podatek, da je bilo v letih 1945–1948 iz ruščine v jezik

2 Prim. Tutnjević, 2011; Miloradović, 2012.

jugoslovanskih narodov prevedenih 1912 del v skupni nakladi nad 17 milijonov knjig, kar je predstavljalo okoli 85 odstotkov vseh prevedenih del (Gabrič, 1998, str. 137). Podobna prevajalska politika je bila prisotna tudi na Slovenskem. Kot navaja Nike Kocijančič-Pokorn (2023a, str. 341), je bilo med letoma 1945 in 1950 objavljenih 314 prevodov (vključno s ponatisi in novimi prevodi, izdanimi kot samostojne knjige), pri čemer je bila skoraj polovica – 146 del – iz ruščine. Za raziskovalni fokus tega prispevka je pomembno izpostaviti še dejstvo, da je bila v omenjenem obdobju na Slovenskem posebna pozornost namenjena prevodom mladinske literature, ki so predstavljali 20 % vseh prevodov (Kocijančič-Pokorn, 2023a, str. 341).

Na tem mestu je treba omeniti posebnosti socrealistične poetike in procesa sovjetizacije na Slovenskem, ki se zaradi jezikovno-kulturnih značilnosti nekoliko razlikuje od preostanka jugoslovanskega literarnega sistema.³ V tem okviru so pomembne ugotovitve Aleša Gabriča (1988, str. 137), ki poudarja, da so »posnemanje vsega, kar prihaja od velikega slovanskega brata [...] v Jugoslaviji morda še najtežje sprejemali v predelih, ki so bili tradicionalno kulturno povezani s srednjeevropskim germanskim prostorom, lažje pa v pravoslavnih predelih države, ki so bili že v preteklosti bolj navezani na Rusijo in so v močni Rusiji od nekdaj videli svojega prijatelja in zaveznika.« Vprašanje (ne)uspešnosti uveljavljanja socrealistične poetike in stopnja sovjetizacije na Slovenskem je še vedno predmet razprav v literarni zgodovini. Predvsem v starejši literaturi literarni zgodovinarji poudarjajo, da »[n]e bi mogli govoriti o nekakšni prevladi socialističnega realizma v slovenski umetnosti nasploh niti za leta 1945–1950.« (Kos, 1983, str. 264); oziroma, da »socialistični realizem kljub nekaterim avtohtonim začetkom na Slovenskem ni plod literarnega oz. umetnostnega življenja, marveč je tujek, ki je v specifičnih družbenih razmerah to življenje sicer načel in maličil, ni ga pa izmaličil.« (Skaza, 1987, str. 39). V sodobnejših pristopih k socialističnemu realizmu pa se pojavljajo nekoliko drugačna stališča. Drago Bajt (2016, str. 348) v monografiji *Kar je Sonce za Luno, to je Rusija za nas: kaj je socialistični realizem* denimo izpostavlja, da je socialistični realizem imel na Slovenskem pomembnejšo vlogo, kot mu jo pripisujeta literarna in umetnostna zgodovina. Poleg tega omenjeni avtor ugotavlja, da socialistični realizem ni bil zgolj doktrina v ožjem pomenu besede, povzeta po sovjetski zasnovi in omejena na pet ali šest let po drugi svetovni vojni, temveč idejno širše uokvirjeno zgodovinsko in umetnostno obdobje. To obdobje sega od slovstva med NOB in socialne umetnosti tretjega desetletja vse do proletarske umetnosti dvajsetih let, kar pomeni, da je slovenski socrealizem imel korenine v izvirnih slovenskih pobudah (Bajt, 2016, str. 348).

3 O značilnostih in posebnostih slovenskega literarnega sistema znotraj jugoslovanske medliterarne skupnosti glej Juvan, 2019.

Proces sovjetizacije in oblikovanje novega kanona v jugoslovanskem in slovenskem sistemu mladinske književnosti po drugi svetovni vojni

Ko govorimo o procesu sovjetizacije v jugoslovanski mladinski književnosti,⁴ lahko v obdobju neposredno po vojni ločimo tri razvojne stopnje recepcije sovjetske mladinske literature v Jugoslaviji, kot izpostavljata Berislav Majhut in Sanja Lovrić Kralj (2022, str. 105–106):

1. Obdobje močne sovjetizacije (1945–1948), ki ga je zaznamovala avtoriteta objavljenih sovjetskih naslovov. Ti so postali glavni vzorci za nadaljnje literarno ustvarjanje.
2. Obdobje ohlajanja odnosov med Jugoslavijo in ZSSR (1949–1950), za katerega je posledično značilen rahel upad števila objavljenih naslovov sovjetske mladinske literature in člankov v revijah.
3. Obdobje po letu 1951, ko se je število prevodov sovjetskih del drastično zmanjšalo. Če pa so bila dela sovjetskih avtorjev ponatisnjena, so izgubila avro avtoritete oziroma niso več služila kot literarni model. Izbor naslovov sovjetskih avtorjev in posegi v že objavljene naslove so predvsem prilagojeni zahtevam realnosti, kot jo je oblikoval komunistični režim v Jugoslaviji.

Po vzoru sovjetskega modela je torej neposredno po vojni jugoslovanski državni aparat težil k (pre)oblikovanju mladinske književnosti v skladu z novimi družbenimi imperativi. Treba je omeniti tudi to, da je bil sprejet poseben pravni okvir (Hebrang Grgić, 2000, str. 121–122). Glede na to, da zakon o tisku iz leta 1946 ni vseboval posebnih predpisov v zvezi z mladinsko književnostjo, je bil 8. aprila 1947 sprejet *Zakon o izdajanju in razširjanju mladinske in otroške književnosti in tiska*. S tem je bila vzpostavljena neposredna državna kontrola nad produkcijo mladinske književnosti, ne samo izvirnih del, temveč tudi prevodne književnosti.⁵

Tudi slovenska mladinska književnost neposredno po drugi svetovni vojni je bila skoraj v celoti usmerjena v prevladujoči literarni tok tistega časa – socialistični realizem (Glazer, 1978, str. 13). Pri tem je treba upoštevati, da sta proces sovjetizacije in nova aktivistično-vzgojna paradigma močnejše vplivala na poezijo in prozo, medtem ko se je »dnevopolitični aktivizem« v manjši meri razvil v dramatiki (Saksida, 2001, str. 456). Nova družbena dinamika je seveda zahtevala preoblikovanje

4 Kot poudarjata Majhut in Lovrić Kralj (2022, str. 72–77), se je že v prvi Jugoslaviji skušala uresničiti ideja o jugoslovanski mladinski književnosti, vendar sta se skupno ozemlje in državni okvir izkazala kot šibko vezivno tkivo ter nista prinesla pričakovanih rezultatov. Zato je jugoslovanska mladinska književnost ostala zgolj skupni pojem za nacionalne mladinske književnosti. Avtorja navajata, da so se šele v drugi Jugoslaviji vzpostavile okoliščine, kot so socialna revolucija, gradnja nove družbe in komunistična ideologija, ki so zagotavljale nekoliko večjo družbeno kohezivnost in s tem nekoliko večjo enovitost jugoslovanske mladinske književnosti. Ta pritisk po združitvi je bil v jugoslovanski(h) književnosti(h) prisoten vse do devetdesetih let 20. stoletja (Majhut in Lovrić Kralj, 2022, str. 72–77).

5 »1. člen. Zaradi varstva mladinske vzgoje sta književnost in tisk, ki sta namenjena mladini in otrokom ali ki posebno vplivata na njihovo vzgojo in izobrazbo, pod nadzorstvom in skrbstvom države. 2. člen. Mladinske in otroške knjige ter drug periodičen in neperiodičen tisk smejo državna in druga izdajateljska podjetja, društva in posamezniki izdajati samo z dovoljenjem prosvetnega ministrstva ljudske republike, v katere območju se natisne knjiga, spis, risba ali podobno. Pri izdaji dovoljenja se obrne prosvetno ministrstvo za mnenje na mladinske organizacije ter na strokovnjake z ustreznega področja otroške in mladinske književnosti in tiska. [...] 3. člen. Razširjanje mladinskih in otroških knjig in tiska, ki so izšla v inozemstvu, je dopustno samo z dovoljenjem komiteja za šole in znanost pri vladi FLRJ« (Zakon o izdajanju in razširjanju mladinske in otroške književnosti in tiska, 1947, str. 328).

oziroma vzpostavitev novega mladinskega kanona. Kot izpostavlja Peter Svetina (2019, str. 161), je v novi družbeni stvarnosti novi kanon slovenske mladinske književnosti svet reducirala na eno, aktualno socialistično idejo ter ga prilagodila socialističnemu družbenemu sistemu, hkrati pa je izključil druge idejne tokove (npr. avtorje krščanskega in meščanskega kroga). Za proces preoblikovanja slovenskega mladinskega kanona so poleg obsežnega prevajanja ruskih mladinskih del bili ključni različni družbeni in kulturni mehanizmi, in sicer uredniški, prevajalski⁶ in avtorski posegi v besedila (izločanje in spreminjanje idejno nezaželenih elementov), posegi v zbirke in posamezne avtorske opuse, izbira del v čitankah in berilih, uredniški program (npr. Mladinske knjige) ipd. (Svetina, 2019, str. 48–49). K temu so, kot bomo poskusili pokazati v tem prispevku, pomembno prispevali tudi kritiki mladinske književnosti. Zato se bomo v nadaljevanju najprej posvetili pogledom Maksima Gorkega na mladinsko književnost, ki so močno vplivali na razumevanje mladinske književnosti v Jugoslaviji/Sloveniji v obdobju t. i. prve petletke, nato pa bomo podrobno analizirali in primerjali poglede na mladinsko književnost, predstavljene v kritikah *O mladinski književnosti* (1947) Josipa Ribičiča in *Slovenska mladinska književnost po osvoboditvi* (1948) Boga Preglja.

Maksim Gorki in mladinska književnost

Maksim Gorki, ki ga pogosto imenujejo »oče socialističnega realizma«, je bil tudi ena ključnih figur sovjetske mladinske književnosti. Kot navaja Marina Balina (2008, str. 12), je Gorki aktivno sodeloval v vseh pomembnih razpravah o prihodnjem razvoju sovjetske mladinske književnosti. Leta 1933 je sprožil posebno kampanjo, v okviru katere je sovjetskim otrokom napisal poziv in jih prosil, naj mu sporočijo, kaj bi radi brali. Na ta poziv je prejel približno 7000 pisem, ki so mu služila kot podlaga za oblikovanje smernic pri razvoju novih žanrov in tem v sovjetski mladinski literaturi. Balina ta poskus razume kot iskreno prizadevanje za boljše komuniciranje z mladimi bralci, v nasprotju s popolnim podrejanjem prisilnemu diktatu stranke, ki je zaznamoval trideseta leta 20. stoletja. Poleg tega je imel Gorki ključno vlogo tudi pri ponovni uveljavitvi pravljice v sovjetski literaturi (Balina, 2007, str. 44–47). V dvajsetih letih 20. stoletja so bile pravljice označene kot meščanske, njihova oblika in struktura pa sta bili postavljeni v neposredno nasprotje s ciljem spodbujanja komunističnih vrednot. Zato so oblasti uvedle ukrepe za omejevanje njihove razširjenosti, še posebej v šolskem sistemu. Po Balini (2007, str. 44–47) je prav Gorki naredil prvi korak k spremembi tega stališča – na kongresu sovjetskih pisateljev je poudaril, da folklor izvorno pripada delovnemu ljudstvu, ter pohvalil pravljice zaradi njihovega optimizma in aktivne vloge junakov v boju za izboljšanje življenja.

Gorki je svoje nazore o mladinski književnosti oblikoval v številnih esejih, kritikah in govorih. Zaradi pomena teh pogledov za slovensko kritiko mladinske književnosti po drugi svetovni vojni je na tem mestu nujno na kratko predstaviti njegova

6 Glede državnega nadzora nad prevodi so zanimive ugotovitve Nike Kocijančič-Pokorn (2023b, str. 346), ki izpostavlja, da je bila na področju prevajanja literature za odrasle svoboda večja in je bilo manj besedilnih posegov kot v mladinski književnosti.

najpomembnejša stališča iz reprezentativnih razprav, in sicer *O neodgovornih ljudeh in o otroški knjigi naših dni* (1930), *Literaturo otrokom* (1933) in *O temah* (1933).⁷

Skladno z revolucionarno poetiko socialističnega realizma, ki preteklost prepozna kot manipulacijo vladajočega razreda, Gorki poudarja nujnost ponovnega preizpraševanja in gradnje novih temeljev, na katerih se bodo vzgajale prihodnje generacije:

Otroci morajo biti bolj kulturni in še bolj aktivni kakor njihovi roditelji, ki so položili temelje novega sveta. Ne bojimo se velikih besed, zato moramo reči, da je treba naše otroke vzgojiti za še bolj aktivne voditelje svetovnega proletariata. In zaradi tega jih moramo od mladih let opremljati z vso močjo znanja, ki je potrebno za odpor zoper konservativnosti starega življenja, zoper vpliv negibne, meščanske sredine. (Gorki, 1952, str. 182)

V skladu s tem je mladinska književnost prepoznana kot eden ključnih načinov za doseganje pedagoško-ideoloških ciljev. Vendar nova družbena optika, izpostavlja Gorki, zahteva vzpostavitev nove tradicije, saj obstoječa osnova, na kateri je mladinska književnost nastajala, ne more zagotoviti želenih učinkov:

Nasploh nam je treba vso literaturo za otroke graditi na popolnoma novem principu, ki bo odpiral široke perspektive nazornemu, znanstveno umetniškemu mišljenju; ta princip je mogoče formulirati takole: v človeški družbi se vrši boj za osvoboditev delovne energije delovnih množic izpod pritiska lastnine, izpod oblasti kapitalistov, [...] boj za oblast nad silami narave, za zdravje in dolgo življenje delovnega človeštva, za njegovo svetovno enotnost in za svoboden, raznovrsten, brezmejen razvoj njegovih sposobnosti, darov. Ta princip mora biti osnova vse literature za otroke in vsake knjige, pričenši s knjigami za najmlajše. (Gorki, 1952, str. 215)

Gorki v omenjenih razpravah določa tematski okvir »nove« mladinske književnosti, pri čemer izhaja iz značilnih socrealističnih toposov, kot so znanstveno-racionalistični pogled na svet, didaktično-vzgojna funkcija literature, delavski razred kot nosilec napredka, tehnološko-industrijski razvoj ter zavračanje prejšnje (kapitalistične) tradicije.⁸ Teme segajo od naravoslovnih vprašanj, kot so razprave o živalih, rastlinah in zemeljskih procesih, do tehnološkega napredka in njegovega vpliva na prihodnost. Hkrati pa Gorki izpostavlja družbeno relevantne teme, kot je razmislek o naravi osebne lastnine in njenem vplivu na družbeni razvoj. Na podlagi seznama tem se pravzaprav razkrivata dvojni tendenci v poetiki socialističnega realizma. Po eni strani se tematski okvir širi z vključevanjem znanstvenih in tehnoloških vsebin, ki naj bi prispevale k oblikovanju mladega bralca kot zavestnega udeleženca v procesu socialistične modernizacije in izgradnje boljše družbe. Po drugi strani pa se ta širitev odvija znotraj strogih ideoloških mej, ki natančno določajo, katere teme so dopustne. Prav ta napetost med domnevno odprtostjo in dejansko normativnostjo predstavlja, metaforično rečeno, eno osrednjih vozlišč poetike socialističnega realizma.

7 Vsi citati Maksima Gorkega so navedeni po zbirki njegovih kritik in govorov z naslovom *O literaturi* (1952), v prevodu Josipa Vidmarja. Zanimivo je omeniti tudi to, da je že leta 1945 izšla knjiga v srbohrvaščini z naslovom *Dajte deci literaturo*, ki vsebuje sovjetska kritična in teoretična besedila o mladinski književnosti, med drugim tudi razprave Maksima Gorkega. Enako vsebino prinaša knjiga *Pišite za mladino*, ki je bila leta 1947 natisnjena v slovenščini.

8 Več o tem: Clark, 1997; Dobrenko, 2011.

Poleg seznama (ne)zaželenih tem se Gorki v razpravi *O temah* osredotoča tudi na določene posebnosti pisanja za otroke: »Preprostosti in jasnosti sloga ni mogoče doseči z zniževanjem literarne kakovosti, temveč kot rezultat resničnega mojstra. Avtor, ki se loti otroške literature,⁹ mora upoštevati vse posebnosti bralčeve starosti. V nasprotnem primeru mu bo nastala knjiga, ki ne bo imela naslovnika, ki ne bo potrebna ne otroku, ne odraslemu.« (Gorki, 1952, str. 216–217). V citiranem odlomku je izpostavljena ključna značilnost nove mladinske književnosti – ohranjanje visoke estetske ravni v mladinski književnosti. Še posebej zanimivo je, da se Gorki – v nasprotju s prevladujočim stališčem, ki mladinsko literaturo pogosto postavlja v podrejeni položaj v primerjavi z literaturo za odrasle – osredotoča na izjemen talent, ki ga morajo imeti mladinski pisatelji. Ti morajo namreč razviti izrazito občutljivost in globok vpogled v specifične načine dojemljanja literature pri mladih bralcih ter temu ustrezno prilagoditi socrealistično tehniko pisanja.

Bistvenega pomena je izpostaviti še stališča iz eseja *Literaturo otrokom*, ki se nanašajo na odnos med pedagoško-ideološkimi in estetskimi elementi v umetniški strukturi del za otroke: »Naša knjiga naj ne bo ne didaktična ne grobo tendenčna. Govoriti mora z jezikom podob, biti mora umetniška. Potrebna nam je tudi vesela, zabavna knjiga, ki bi v otroku razvijala čut za humor. Treba je ustvariti nove, komične osebe, ki bi bile lahko junaki celih serij knjig za otroke.« (Gorki, 1952, str. 184). Da bi knjiga dejansko dosegla svoj cilj nagovarjanja mladih bralcev, je po mnenju Gorkega ključno, da vzpostavi učinkovito komunikacijo z otroki, in sicer z uporabo humorja ter slikovitega jezika, ki spodbuja in bogati njihovo domišljijo. Kot je razvidno iz citiranega odlomka, estetska funkcija literarnega dela v okviru mladinske književnosti socialističnega realizma ni zanemarjena ali izključno podrejena ideološki vsebini, kot se pogosto poudarja v kritični literaturi. V tej luči lahko govorimo o posebnem vidiku sinergije, v katerem obe funkciji (vsaj deklarativno) sobivata kot relativno enakovredni prvini umetniške strukture.

Socialistični realizem in kritika mladinske književnosti na Slovenskem (1947–1948)

Z namenom podrobnejše raziskave normativnih načel poetike socialističnega realizma v kontekstu slovenske mladinske književnosti se bomo v tem delu prispevka osredotočili na analizo literarne kritike mladinske književnosti v obdobju najintenzivnejše sovjetizacije jugoslovanske družbe. Na primeru članka *O mladinski književnosti* Josipa Ribičiča in literarnozgodovinskega prispevka *Slovenska mladinska književnost* po osvoboditvi Boga Preglja bomo izpostavili primerjalne povezave med slovensko kritiko mladinske književnosti in razpravami Maksima Gorkega ter preučili načine preoblikovanja teh stališč v slovenskem literarnem sistemu. Ob tem bomo raziskali, koliko so se zahteve slovenskih kritikov do mladinske književnosti v novoustanovljeni družbi razlikovale od sovjetskih,

9 Na tem mestu v izvirniku Gorki uporablja besedno zvezo »в детскую литературу« (Gorki 2015). Omeniti je treba, da ruski termin *детская литература* ustreza slovenski nadpomenki *mladinska književnost*, saj zajema tako otroško kot mladinsko književnost v ožjem pomenu (glej Koževnikova in Nikolaeva, 1987, str. 91).

preučili njun odnos do predhodne literarne tradicije in potencialnih vzorov ter analizirali, kako sta avtorja pri svojih kritičnih ocenah poudarjala različne funkcije literarnih del – bodisi ideološke bodisi estetske.

Prva izmed kritik je bila objavljena leta 1947 v reviji *Ljudska pravica*, uradnem glasilu Komunistične partije Slovenije. To dejstvo samo po sebi nakazuje močan ideološki predznak, ki vpliva na kritikovo pozicijo in retorični vzorec. Omeniti velja, da se tovrstna ideološka prežetost pristopa k mladinski književnosti kaže že v prejšnjem Ribičičevem prispevku *Slovensko mladinsko slovstvo v povojni dobi*, ki je bil med vojnama objavljen v reviji *Popotnik: časopis za sodobno pedagogiko* (1938–1939). V tem prispevku se Ribičič ukvarja s statusom mladinske književnosti po prvi svetovni vojni ter analizira dela nekaterih avtorjev, ki so pisali za otroke, med drugim Levstika, Stritarja, Cankarja in Zupančiča. V omenjenem prispevku avtor po eni strani poudarja nujnost, da slovensko občinstvo prepozna kakovost in pomembnost domače mladinske literature, po drugi strani pa z uporabo socrealističnih toposov, kot je rojstvo novega človeka, nakazuje nove usmeritve:

Ta prehod čutimo v vsej slovenski mladinski literaturi zadnjega časa. Iz vseh spisov odseva en sam cilj: vzgoja srčne kulture in socialnega čuta, stremljenje po samostojnosti, delavnosti in kovanje značajev. Večina spisov stremi za tem, da razvijejo v otroku vse one sile, ki so jim potrebne za zgraditev novega človeka. Novega človeka, ki bo bolj samozavestno in z večjim ponosom gledal na duhovno bogastvo lastne domovine. (Ribičič, 1981, str. 23)

Avtor v omenjenem prispevku po vzoru sovjetskih polemik razpravlja tudi o vlogi pravljic v kontekstu novih literarnih tendenc po prvi svetovni vojni. Izpostavlja razlike med dvema vrstama pravljic: tistimi, ki spodbujajo fatalizem in vero v usodo, ter tistimi, ki krepijo pogum in voljo do boja. Po njegovem mnenju so slednje ključnega pomena za vzgojo otrok in niso škodljive, saj oblikujejo samozavestne posameznike. V tem smislu se Ribičič, podobno kot Gorki, zavzema za razumevanje pravljic kot pomembnega dela narodne dediščine, ki odraža zgodovinsko mišljenje in duhovno identiteto naroda.

Zametek socrealističnih idej, ki jih Ribičič nakazuje v članku *Slovensko mladinsko slovstvo v povojni dobi*, se v prispevku iz leta 1947 še dodatno razvije. V njem avtor izraža svoje kritične premisleke o položaju mladinske književnosti in vlogi mladinskih pisateljev pri oblikovanju novega literarnega kanona. Ob razpravi o družbenih spremembah po osvobodilnem boju poudarja nujnost vzpostavitve »nove duševnosti« ter osvetljuje vlogo, ki jo ima mladinska književnost v okviru nove državne ureditve: »Za mladino, posebno v nežni mladosti, je vsaka pisana beseda evangelij, kateremu brez vseh pridržkov verjame in po kateremu se da voditi brez odpora. Zaradi tega bi ne smela biti ta beseda literarno igrakanje brez življenjske vsebine in brezciljno vrstičarstvo, temveč resno delo najboljših, najbolj kvalitativnih pisateljev.« (Ribičič, 1947, str. 4). Poudariti velja, da približno polovico Ribičičevega članka zavzema temeljita analiza ključnih konceptov Maksima Gorkega o mladinski književnosti. V prvem delu avtor razčlenjuje stališča omenjenega sovjetskega avtorja o revolucionarni vlogi mladinske književnosti in njenem bistvenem vplivu na socialno vzgojo mladine. V drugem delu pa podrobneje razlaga pristope, s katerimi naj bi se ti cilji uresničevali – od spodbujanja določenih žanrov do izbire tem, ki naj bi bile v ospredju »nove« mladinske književnosti. Poleg tega poudarja potrebo po vključitvi znanstvenih

in potopisnih vsebin ter izpostavlja pomen zabave in humorja kot elementov, ki lahko pripomorejo k učinkovitejšemu nagovarjanju mladega bralca.

Posebej zanimivo je Ribičičevo kritično vrednotenje prejšnje literarne tradicije, ki v celoti nasprotuje stališčem, izraženim v članku *Slovensko mladinsko slovstvo v povojnem času*. Medtem ko v prejšnjem prispevku hvali dosežke slovenske mladinske književnosti, v kritiki iz leta 1947 popolnoma diskreditira prejšnjo literarno tradicijo:

Mladinska književnost je pri nas na Slovenskem v zadnjem desetletju pred vojno razsvetlila marsikakšno temno stran življenja v preteklosti. Žal, je bilo takih naprednih knjig le malo, še manj pa pisateljev, ki bi čutili potrebo v tej smeri vzgajati mladino. Večina mladinskih knjig je bila nekako nadomestila za igrače v predšolski dobi, za mladino v šolski in kasnejši dobi pa sredstvo za vzgajanje poslušnih privržencev vladajočega razreda. (Ribičič, 1947, str. 4)

Zato je bila pred mladinske pisatelje postavljena zahtevna naloga, da v največji meri »pomagajo pri izgradnji bodočega konstruktivnega človeka« (Ribičič, 1947, str. 4). Po avtorjevem mnenju je ključni korak k temu cilju sprejetje zaključkov, ki jih je predstavil Gorki, ter njihova prilagoditev slovenskemu kontekstu:

Če dodamo tem mislim Gorkega še značilnosti iz zgodovine naše ožje domovine, boje za obstanek in težnje po samostojnosti in svobodi našega človeka v raznih zgodovinskih razdobjih, veličino osvobodilne borbe našega naroda, duševne boje posameznika v procesu preorientacije, njegove zablode in izčiščenja, notranje razpoloženje hlapcev Jernejev ob zavesti enakopravnosti – imamo pred seboj ledino, v katero bodo morali mojstri slovenske besede zastaviti plug svojega peresa. (Ribičič, 1947, str. 4)

Na koncu članka Ribičič poskuša pojasniti razloge za nezadostno produkcijo knjig za otroke. Z zastavljanjem retoričnih vprašanj izpostavlja dvojno dilemo, ki se dotika tako zunaj- kot znotrajliterarnih vidikov. Prva dilema se nanaša na vprašanje, ali se pisateljem ni uspelo učinkovito prilagoditi novim (postrevolucionarnim) družbenim razmeram. Druga dilema pa se osredotoča na sam predmet pisanja v primerjavi s preteklim obdobjem, pri čemer se avtor sprašuje, ali je lažje pisati »o peklju in vica h ponižanih ter razžaljenih v preteklem življenju, kot pa o sreči in zadovoljstvu brez izrazitih kontrastov in temnih plati« (Ribičič, 1947, str. 4), ter sklepa:

Res, preprosta je veličina novega življenja, kakor je bila preprosta globina duš, ki so žrtvovali svojo kri za to življenje. Kako je bila preprosta in enostavna sila, ki je dajala materam in sestrām moč, da so vzdržale na mučeniškem stolu, kakor je preprosta zavednost udarnika pri delu za skupnost – in niso vse besede primerne, da bi zajele vso globino te preprostosti. A začeti bo treba! Iskati bo treba – in prava beseda se bo morala najti. (Ribičič, 1947, str. 4)

Pri tem izrazitem patosu lahko opazimo združitev dveh ključnih načel socialističnega realizma – revolucionarnega zagona in optimizma. Prav na tej podlagi se (na videz) literarna dilema neposredno prelevi v vsestransko apologijo komunistične družbe, kar je sicer značilno za retoriko kritike tega obdobja (prim. Zdravec, 1972, str. 116–130; Skaza, 1987; Bajt, 2016, str. 170–182).

Slovenska mladinska književnost po osvoboditvi, drugi članek, ki je v raziskovalnem fokusu tega prispevka, je bil izdan leta 1948 v literarno-kritični reviji *Novi svet*.¹⁰ Bogo Pregelj v njem podaja svoje poglede na mladinsko književnost in

¹⁰ Kot ugotavlja Aleš Gabrič (1991, str. 543), že sam naziv revije veliko pove o njeni naravi, saj je ta prevod

njeno vlogo v družbi ter z literarnozgodovinskega vidika kritično preučuje dela, ki so bila (po)natisnjena v Sloveniji od maja 1945 do trenutka pisanja članka.

V uvodnem delu avtor izpostavlja, da bi mladinska književnost morala »širiti otrokovo obzorje, mu čistiti in urejati domišljivost, ponazarjati mu problematiko življenja, mu bistriti jezik in množiti besedni zaklad [...], končno pa vzgajati ga za sistematično branje, ki išče mimo gole zgodbe v srž družbenih problemov.« (Pregelj, 1948, str. 785). Posebej zanimivo je opaziti, kako je literarna kritika iz tistega časa skušala uskladiti pedagoško poslanstvo z ideali oblikovanja nove družbe. Mladinska književnost naj ne bi služila zgolj izpolnjevanju izobraževalnih potreb, temveč naj bi imela že od zgodnjega otroštva ključno vlogo pri vzgajanju posameznika za aktivno razumevanje širših družbenih vprašanj. V zvezi s tem Pregelj (1948, str. 785) sklepa: »Iz vsega tega je jasno, da je mladinska književnost predvsem utilitaristična, da mora biti vzgojna in tendenčna, seveda pa ne sme prevladati tendenca v taki meri, da bi od zgodbe ostal samo skelet, ki ne vabi in ne mika mladega bralca.« Na podlagi teh stališč se zdi, da avtor prispevka – vsaj navidezno – v strukturi literarnega dela daje rahlo prednost vzgojni funkciji in tendenci nad estetskimi elementi. Vendar pa nadaljnja analiza razkriva, da so njegove zahteve po utilitarni funkciji mladinske književnosti bolj retorične narave, saj vzgojnost in tendenca nista ključni merili pri njegovi presoji literarnih del.

Takoj po določitvi osnovne vloge mladinske književnosti se Pregelj z izrazito ostrim tonom ozira na prejšnjo (predvojno) tradicijo slovenske mladinske književnosti. Podobno kot Gorki in Ribičič izpostavlja dejstvo, da otroci po komunističnem prevratu niso imeli na voljo ustreznega čtiva:

Kar je bilo mladinske literature za najmlajše v letu 1945 na razpolago, je bila skoraj brez izjeme pokvarjena po lažnivi sladkobnosti in s ponarejenim quasi-otroškim, pravilneje povedano otročjim »čebljanjem«, vsebinsko pa je bila vseskozi propagandna: idealistična, z močnimi, izrazito klerikalnimi tendencami. Bila je prav za prav sreča, da teh knjig niti ni bilo mnogo. Njih namen je bil privaditi otrokom okus za sladkavo plažo, kar je vzorno branje buržoaznih civilizirancev, ki v knjigi ne iščejo odgovorov na življenjsko problematiko ter smernic za pot iz zapletljajev, kakor jih zastavlja pred nas socialna povezanost družbe. (Pregelj, 1948, str. 786)

V luči novega družbenega preobrata so torej morali literarni kritiki in pedagogi iskati med obstoječim gradivom tisto, ki bi ustrezalo potrebam mladine. Zato je, nadaljuje Pregelj, večina mladinskih knjig po vojni pravzaprav prevedena književnost, saj je bilo le nekoliko domačih del starejših pisateljev, ki bi se dala prilagodili novi družbeni optiki. V zvezi s tem je tesno povezan tudi Pregljev pogled na vlogo pisateljev in ilustratorjev v povojni literarni produkciji: »Naloga pisateljev in ilustratorjev pa je bila ustvariti za otroke knjige, ki bodo po obliki, jeziku in vsebini visoke umetniške vrednosti, ki pa bodo hkrati privlačne za otrokovo fantazijo. Dalje je morala usidрати v otroka vse tiste temeljne ideje, ki vodijo in narekujejo socialistično književnost.« (Pregelj, 1948, str. 786). Iz odlomka je namreč razvidno, da avtor, kljub prejšnjemu poudarku na vzgojnosti in tendenci, daje svojevrstno prednost estetskim vrednostim. V tem smislu zgovorna je ocena slikanice *Izgubljeno kosilo* (avtorja sta Ribičič in Brilli), v kateri Pregelj kot glavni kritični očitek navaja, da

naziva takratne osrednje sovjetske kulturne revije *Novij mir*. Avtor izpostavlja, da je bil cilj revije, da postane izrazito literarno-kritična publikacija, ki bi v celoti objavljala romane, novele, drame in kritike, vendar se to žal ni uresničilo.

knjiga ne dosega umetniških zahtev, ki jih je Gorki postavil pisateljem mladinske književnosti – »*Otroška knjiga mora biti umetniška!*« (Pregelj, 1948, str. 787). V tej luči se avtorjevi kritični komentarji skozi cel analitični del njegovega prispevka osredotočajo predvsem na kombinacijo neustrezne forme in izbrane teme, monotono naracijo, suhoparen jezik, slabo rimanje, šibko kompozicijo ter pomanjkljivo prepričljivost prikazanega sveta.

Na koncu prispevka avtor sklepa, da je povojna produkcija mladinske književnosti majhna ne le po številu izdanih publikacij, temveč tudi po kakovosti. V luči tega zaključka Pregelj podaja smernice za zapolnjevanje žanrskih in tematskih vrzeli v literarni produkciji za otroke. Posebno pozornost avtor nameni vlogi slikanic, v katerih je, po mnenju avtorja, potrebno združiti visoko likovno kakovost in vzgojne cilje. Poleg tega Pregelj, podobno kot Gorki, izpostavlja nujnost vključevanja novih tem – kot sta industrializacija in delo v tovarnah – v mladinsko literaturo.

Omeniti je treba še podatek, da Pregelj v svoji analizi navaja tudi pravljico kot eno izmed manjkajočih oblik v mladinski književnosti. To paradoksalno soobstajanje pravljice znotraj okvira socrealistične poetike avtor pojasnjuje na naslednji način: »*Ni nam se treba bati, da bi škodljivo vplivala na otroke, saj nikjer ne stoji, naj bi jih pitali s tisto romantično pravljico, ki je povsem izgubila realna tla pod seboj in je postala le še omedleno slepomišljenje z nekaterimi pravljичnimi elementi. Prav sovjetski film nam kaže, kako se dajo napolniti stare pravljичne posode z novim vinom.*« (Pregelj, 1948, 793). V tem kontekstu je zanimiv avtorjev predlog sovjetskega modela za premagovanje pomanjkanja kakovostnih originalnih del v sodobni mladinski književnosti. Pregelj predlaga, da se vrhunska literarna dela »presadijo« in preoblikujejo v slovenski družbeni okvir ter kot ilustracijo tega modela navaja primer predelave Collodijevega *Ostržka* v Tolstojevem delu *Zlati ključ*.

Skratka, Pregljeva kritika odpira možnosti za preučevanje subtilnih dinamik med vzgojno ideološkimi in estetskimi prvinami v kritiki mladinske literature neposredno po drugi svetovni vojni, hkrati pa razkriva diskrepanco med nominalnim zagovarjanjem utilitarne funkcije mladinske književnosti in dejansko kritično pozicijo, ki je osredotočena predvsem na znotrajliterarne značilnosti.

Sklepne misli

V analitičnem delu prispevka je izpostavljen vpliv stališč Maksima Gorkega na poglede slovenskih kritikov mladinske književnosti. Osredotočili smo se na detajlno primerjalno analizo med besedili kritikov Josipom Ribičičem in Bogom Pregljem ter njunim dojemanjem predvojne in povojne mladinske literarne produkcije v širšem kontekstu procesa sovjetizacije v jugoslovanski in slovenski kulturni sferi. Kot smo pokazali v prispevku, sta oba omenjena kritika poskušala uskladiti stališča sovjetskih avtorjev, zlasti Maksima Gorkega, z jugoslovanskim družbenim okvirom in hkrati upoštevala določene lokalne posebnosti literarne tradicije. Omeniti velja tudi, da je Ribičič dal poudarek vzgojni in ideološki funkciji mladinske literature (čeprav niti pri njem estetska funkcija ni zanemarjena), medtem ko je Pregelj v svojem pristopu iskal svojevrstno ravnovesje med estetskim in pedagoško-ideološkim vidikom. Ribičičeva stališča so bila artikulirana v krajšem članku, objavljenem v osrednjem komunističnem glasilu

Ljudska pravica. To politično okolje je močno zaznamovalo kritične poglede, kar je kot rezultat prineslo tipični socrealistični retorični patos pri povzemanju idej Maksima Gorkega o mladinski književnosti in njihovem prilagajanju slovenskemu literarnemu kontekstu. Po drugi strani je bil Pregljev prispevek bolj usmerjen v literarnozgodovinsko analizo, kar je razumljivo, saj je bil objavljen v časopisu *Novi svet*, katerega ambicija je bila postati literarna revija. Čeprav sta uvod in zaključek močno zaznamovana s socrealistično retoriko, je osrednji del Pregljevega prispevka osredotočen na literarnozgodovinsko oziroma estetsko vrednotenje mladinskih del, ki so nastala v prvih treh letih druge Jugoslavije.

Na koncu je treba opozoriti, da je preučevanje zgodovine in poetike socialističnega realizma na Slovenskem še vedno marginalizirano. Kot poudarja Drago Bajt (2016, str. 348), še vedno primanjkuje sodobnih raziskav na to temo – zato so nujni novi znanstveni pristopi, ki bi osvetlili genezo socrealizma na Slovenskem v širšem evropskem kontekstu. Lahko rečemo, da to še posebej velja za preučevanje mladinske književnosti, kjer socrealizem – z izjemo redkih sistematičnih študij (glej npr. Svetina, 2019) – še vedno ni bil celovito preučen in ovrednoten v luči novih pristopov. V tem smislu bi nadaljnje raziskave morale preseči poenostavljene interpretacije socrealizma zgolj kot propagandnega orodja ter osvetliti njegove kompleksne interakcije med ideološkimi tendencami in estetskimi prvinami. Le s takim pristopom bo mogoče celovito razumeti (daljnosežen?) vpliv socrealizma na slovensko mladinsko književnost in njegovo povezanost tako s širšim evropskim kulturnim prostorom kot tudi s prejšnjo ter poznejšo literarno tradicijo.

Povzetek

V prispevku je analizirana prisotnost poetike socialističnega realizma v kritiki mladinske književnosti v letih neposredno po drugi svetovni vojni, pri čemer je posebej osvetljena vloga Maksima Gorkega kot osrednje avtoritete tega literarnega modela. V uvodnem delu so predstavljene ključne ugotovitve o poetiki socialističnega realizma v sovjetskem, jugoslovanskem in slovenskem kontekstu v okviru mladinske literarne produkcije, s posebnim poudarkom na sovjetizaciji literarnega sistema po vzpostavitvi komunistične družbene ureditve. V tem kontekstu imajo pomembno vlogo dela sovjetskih avtorjev, ki so bila množično prevajana in predstavljena kot žanrski, motivno-tematski in jezikovni vzor za pisanje za otroke in mladino. V analitičnem delu prispevka so najprej predstavljene reprezentativne razprave Maksima Gorkega o mladinski književnosti, v katerih izraža stališča do prejšnje literarne tradicije, posameznih žanrov, tematskih sklopov ter nalog mladinske književnosti v novi družbi. Prispevek pokaže, da so ta stališča močno zaznamovala kritike slovenskih avtorjev v obdobju neposredno po drugi svetovni vojni. V drugem delu prispevka sledi primerjalna analiza kritik Josipa Ribičiča in Boga Preglja, pri čemer je v ospredju preučevanje načinov, kako sta slovenska kritika usklajevala sovjetske literarne vzorce in prakse s specifičnim jugoslovanskim oziroma slovenskim družbenim in kulturnim kontekstom. Posebna pozornost je bila v tem kontekstu namenjena ideološki, vzgojni in estetski funkciji mladinske literature v okviru recepcije socrealistične poetike na Slovenskem.

Literatura

- Bajt, D. (2016). *Kar je Sonce za Luno, to je Rusija za nas: kaj je socialistični realizem*. Literarno-umetniško društvo Literatura.
- Balina, M. (2007). Soviet magic: The subversive power of the fairy tale. *Przegląd Ru-sycystyczny*, 4, 44–55. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=552084>.
- Balina, M. (2008). Creativity through restraint: the beginnings of Soviet children's literature. V M. Balina in L. Rudova (ur.), *Russian children's literature and culture* (str. 1–18). Routledge.
- Clark, K. (1997). Socialist realism with shores: the conventions for the positive hero. V T. Lahusen in E. Dobrenko (ur.), *Socialist realism without shores* (str. 27–50). Duke University Press.
- Čudakova, M. (1990). Skvoz' zvezdy k ternijam. *Novyj mir*, 4, 242–262. https://imwerden.de/pdf/novy_mir_1990_04__ocr.pdf.
- Dobrenko, E. (2021). Socialist Realism. V E. Dobrenko in M. Balina (ur.), *The Cambridge companion to twentieth-century Russian literature* (str. 97–114). Cambridge University Press.
- Gabrič, A. (1991). *Slovenska agitpropovska kulturna politika: 1945–1952*. Mladika.
- Gabrič, A. (1998). Sprememba kulturnopolitične usmeritve po informbirojevskem sporu. *Prispevki za novejšo zgodovino*, 38(1–2), 137–50.
- Glazer, A. (1979). Vprašanje periodizacije slovenske mladinske književnosti. *Otrok in knjiga*, 8, 5–20.
- Gorki, M. (1952). *O literaturi*. Cankarjeva založba.
- Gorki, M. (2015). *O temah*. http://az.lib.ru/g/gorxkij_m/text_1933_o_temah.shtml.
- Hebrang Grgić, I. (2000). Zakoni o tisku u Hrvatskoj od 1945. do danas. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 43(3), 117–134.
- Juvan, M. (2019). The invisible other? Slovenian comparative literature and Yugoslav literature. V A. Marčetić, B. Stojanović Pantović, V. Zorić, D. Dušanić (ur.), *Jugoslovenska književnost: prošlost, sadašnjost i budućnost jednog spornog pojma* (63–78). Čigoja štampa.
- Kocijančič-Pokorn, N. (2023a). Socialistično obdobje – spremembe prevodnih tokov. V N. Kocijančič-Pokorn (ur.), *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda I: pregled zgodovinskega razvoja* (str. 341–343). Založba Univerze; Cankarjeva založba.
- Kocijančič-Pokorn, N. (2023b). Vpliv komunizma na prevodno in založniško dejavnost. V N. Kocijančič-Pokorn (ur.), *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda I: pregled zgodovinskega razvoja* (str. 345–359). Založba Univerze; Cankarjeva založba.
- Kos, J. (1983). Pripombe k slovenskemu kulturnemu razvoju 1945–1980. *Sodobnost*, 31(2), 113–271. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-NRTMJXS0>.
- Koževnikova, V. M. in Nikolaeva, P. A. (ur.). (1987). *Literaturnyj ènciklopedičeskij slovar'*. Sovetskaja ènciklopedija.
- Kukulin, I. in Majofis, M. (2003). Ot redaktorov. *NLO*, 2. <https://magazines.gorky.media/nlo/2003/2/ot-redaktorov-4.html>.
- Majhut, B. in Lovrić Kralj, S. (2022). *Naša dječja književnost: hrvatska dječja književnost u Jugoslaviji 1945–1955*. Hrvatska sveučilišna naklada.
- Miloradović, G. (2012). *Lepota pod nadzorom: sovjetski kulturni uticaju u Jugoslaviji*. Institut za savremenu istoriju.

- Peruško, I. (2018). The short life of socialist realism in Croatian literature, 1945–55. V E. Dobrenko in N. Jonsson-Skradol (ur.), *Socialist realism in Central and Eastern European literatures under Stalin: institutions, dynamics, discourses* (str. 165–182). Arnhem Press.
- Pregelj, B. (1948). Slovenska mladinska književnost po osvoboditvi. *Novi svet*, 3(10), 785–793. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-DWHD36KL>.
- Ribičič, J. (1947). O mladinski književnosti. *Ljudska pravica*, 8(19), 4. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-5ISWF2NM>.
- Ribičič, J. (1981). Slovensko mladinsko slovstvo v povojni dobi. *Otrok in knjiga*, 9(12), 19–23.
- Ronen, O. (2000). Detskaja literatura i socialističeskij realizm. V H. Günther in E. Dobrenko (ur.), *Socrealističeskij kanon* (str. 969–979). Gumanitarnoe agentstvo Akademičeskij projekt.
- Saksida, I. (1994). *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko*. Obzorja.
- Saksida, I. (2001). Mladinska književnost. V J. Pogačnik (ur.), *Slovenska književnost III.* (str. 403–468). DZS.
- Skaza, A. (1987). Sovjetska literatura in doktrina socialističnega realizma v povojni slovenski publicistiki in prevodih. V F. Zdravec (ur.), *Obdobje socialnega realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi* (str. 39–51). Univerza Edvarda Kardelja – Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stephens, J. (1992). *Language and ideology in children's fiction*. Longman.
- Svetina, P. (2019). *Metuljčki in mehaniki: slovenska mladinska književnost med meščanstvom in socializmom*. Mladinska knjiga.
- Tutnjević, S. (2011). Poetika socijalističkog realizma (1945–1952): pitanje književnog dis(kontinuiteta). V D. Roksandić (ur.), *Desničini susreti 2009*. Sveučilište u Zagrebu – Filozofski fakultet.
- Zdravec, F. (1972). *Zgodovina slovenskega slovstva VI. Ekspresionizem in socialni realizem*. Obzorja.
- Zakon o izdajanju in razširjanju mladinske in otroške književnosti in tiska. (1947). *Uradni list Federativne Ljudske Republike Jugoslavije*, 29, 328.